

Adresseinformasjon fylles inn ved ekspedering. Se mottakerliste nedenfor.

Vår ref:
24/00480-1

Saksbehandler:
Thov Midtsund Nordbø

Dato:
29. mai 2024

Barneombudets innspill til stortingspartiene om forebygging av ungdomskriminalitet

Barneombudet ser et behov for reelt løft av det forebyggende arbeidet i kommunene for å snu utviklingen av ungdomskriminalitet. Det forebyggende arbeidet mot barn og unge som begår eller står i fare for å begå kriminalitet er ikke tilstrekkelig i dag. Ved utvikling av nye tiltak og ny politikk er det avgjørende at barnets beste er førende og at barns rett til å bli hørt ivaretas.

Det synes å være bred tverrpolitisk enighet om at det er nødvendig med en økt innsats for å redusere ungdomskriminaliteten i Norge. Barneombudet er bekymret for at forslagene i hovedsak retter seg mot reaktive tiltak, som institusjons- og fengselsplasser. Disse tiltakene vil etter vårt syn ikke løse de bakenforliggende årsakene til at barn og unge rekrutteres inn i kriminelle miljøer. Erfaringer fra andre skandinaviske land gir ikke holdepunkter for at reaktive tiltak vil snu kriminalitetsutviklingen, snarere tvert imot.

Barneombudet mener politikk på dette området må være kunnskapsbasert og ta utgangspunkt i det forskningen sier er mest virkningsfullt for å bekjempe kriminalitet, nemlig forebygging og tidlig innsats.¹

Det finnes mange gode forebyggende tiltak i Norge, men disse implementeres i liten grad som varige og tilgjengelige tiltak i kommunene.² Dette er etter vårt syn en konsekvens av manglende politisk prioritering av forebyggingsfeltet det siste tiåret, både fra statlig og

¹ Oslo economics (2022), «Kjennetegnet ved barn og unge som begår kriminelle handlinger og virkninger av straff». På oppdrag fra Justis- og beredskapsdepartementet.

² Folkehelseinstituttet (2020), «Barn, unge og kriminalitet».

kommunalt hold. Hvis vi ikke prioriterer forebygging høyere vil det koste samfunnet dyrt, både i penger og menneskelige lidelser.

Barneombudet vil i dette brevet komme med to innspill til myndighetenes arbeid med å snu kriminalitetsutviklingen.

1. Myndighetene må satse på forebygging i kommunene

De siste årene har det kommet ny og oppdatert kunnskap om kjennetegn ved barn og unge som begår kriminalitet. Det er ikke tilfeldig hvilke barn som ender opp som lovbrøyttere. Dette er i hovedsak barn med opphop av risikofaktorer, slik som lav sosioøkonomisk status, frafall fra skole, lav deltakelse i fritidsaktiviteter, foreldre som mottar stønadsytelser, bor i levekårsutsatte områder, er utsatt for vold og overgrep eller har rusvansker. Ofte har barneverntjenesten også vært inne i familien.³ Kunnskapen viser entydig at det å dempe risikofaktorer er avgjørende for å lede barn og unge bort fra en kriminell løpebane.

Forebygging handler om å satse systematisk på å unngå at noe finner sted fremfor å reparere. Selv om mange kommuner gjør en god jobb med forebygging og tidlig innsats, er det samtidig klare tegn på at de kommunale forskjellene på dette området er betydelige. Dette er dokumentert i rapporter fra blant annet Riksrevisjonen og Folkehelseinstituttet.⁴

Dagens kunnskapsgrunnlag viser at mange kommuner mangler tiltak som dekker bredden i barns behov, fra forebyggende tiltak som utekontakter, mentorordninger og fritidsklubber som kan fange opp utsatte barn og unge før de begynner med kriminalitet i det ene enden av spekteret, til spesialiserte hjelpetiltak for ungdom med volds-, rus- og kriminalitetsutfordringer i den andre enden av spekteret.^{5,6}

I tillegg ser vi at en betydelig del av det kriminalitetsforebyggende arbeidet som finnes i norske kommuner i dag, driftes på prosjektmidler med kortsiktig finansiering, noe som svekker effekten av tiltakene.⁷

Barneombudet har merket seg forslaget i revidert nasjonalbudsjett for 2024 om å styrke politiet for å bekjempe gjengkriminalitet. Vi mener det er behov for en minst like stor satsing

³ Barneombudet (2020), «Funn etter gjennomgang av saker der barn er fengslet i perioden 2016-2019». Url: <https://www.barneombudet.no/vart-arbeid/brev-til-myndighetene/funn-etter-gjennomgang-av-saker-der-barn-er-fengslet-i-perioden-2016-2019>

⁴

Folkehelseinstituttet (2020), «Barn, unge og kriminalitet» og Riksrevisjonen (2021), «undersøkelse av psykiske helsetjenester».

⁵ Fellesoppdrag til Sekretariatet for konfliktrådene, Helsedirektoratet og Bufdir (2023), «Tverrsektorielt samarbeid og velferdstjenestenes deltakelse under gjennomføring av ungdomsstraff og ungdomsoppfølging».

⁶ Sintef (2022), «Kommunalt psykisk helse- og rusarbeid».

⁷ Nova (2023), «Forebygging av ungdomskriminalitet – hva virker?».

av det forebyggende arbeidet i kommunene, dersom myndighetene skal lykkes med å snu kriminalitetsutviklingen. Dette krever politisk handlekraft. Vi savner tydeligere, og mer konkrete forslag over hvilke forebyggende tiltak politikerne ønsker å satse på.

Vi vil også understreke at en satsing på det forebyggende arbeidet i kommunen fordrer at offentlige aktører, fra statlig til kommunalt nivå, har en omforent forståelse av hva forebygging er, og hvilke tjenester som skal ha ansvar for hva. En nylig evaluering av barnevernsreformen viser at det mangler en samlet forståelse i kommunene om hva tidlig innsats og forebygging betyr.⁸ Dette, kombinert med at ansvaret for forebygging er spredt utover flere sektorlover, bidrar til å skape uklare grensesnitt og ansvarsforhold med hensyn til hvilke etater som har ansvar for hva.

Skal regjeringen og stortinget lykkes med å forebygge kriminalitet forutsetter det en samlet innsats, på tvers av sektorer.

Barneombudet mener at det er behov for å:

- Tydeliggjøre hva som menes med forebyggende arbeid og tidlig innsats, og sette forventninger til hvordan statlige og kommunale tjenester sammen skal jobbe for å forebygge kriminalitet blant unge.
- Bevilge mer penger til kommunene for å styrke det forebyggende arbeidet
- Stille krav til at kommunene har et minimum av forebyggende tiltak mot kriminalitet. Dette kan være oppsøkende arbeid, mentorordninger, aktivitet-, fritids- og jobbtillbud, samt spesialiserte hjelpetiltak til barn som står i fare for eller begår kriminalitet.
- Vurdere å lovfeste at kommunene skal gis et større ansvar for det kriminalitetsforebyggende arbeidet, etter modell fra Sverige.⁹
- Lovfeste kravet om barnets beste i sosialtjenesteloven. Det nasjonale tilsynet med NAV viser at barnets beste ikke vurderes ved utmåling av sosialhjelp, som rammer barn i familier som allerede har vansker med å dekke daglige utgifter.

2. Utrede reaktive tiltak for ungdom som trenger det

I dag er det en relativt liten gruppe barn og unge som begår mye kriminalitet, og som utgjør en fare for seg selv og andre. Barnevernsinstitusjonsutvalget anslår at mellom 10 til 20

⁸ Menon (2024), «Evaluering av barnevernsreformen».

⁹ Prop. 36 S, «Opptrappingsplan mot vold og overgrep mot barn og vold i nære relasjoner (2024-2028)». Se side 60.

ungdommer som har opphold på institusjon i dag ikke kan ivaretas innenfor barnevernslovens formål og rammer. Samtidig viser nye tall fra politiet at økningen i kriminalitet er størst blant barn under den kriminelle lavalder.¹⁰ En svakhet ved barnevernsinstitusjonsutvalgets utredning er at det ikke fremmes forslag for denne målgruppen.

Hvilket tilbud denne gruppen barn har behov for og krav på mener vi bør utredes nærmere. Samtidig ønsker vi å understreke at vi mener at tilbudet fortsatt bør ligge under barnevernet, og at det bygges videre på den strategien for institusjonsbarnevernet som regjeringen nettopp har lagt frem.

Ved etablering av nye tilbud er det avgjørende at myndighetene tar utgangspunkt i barnets beste. I tillegg har barn rett til å bli hørt i alle beslutninger som vedrører dem. Dette gjelder også på systemnivå.¹¹

Ta gjerne kontakt med seniorrådgiver, Thov Midtsund Nordbø, om dere ønsker å diskutere tematikken nærmere. Kontaktinfo: thov@barneombudet.no

Med vennlig hilsen

Ivar Stokkerei
fagsjef

Thov Midtsund Nordbø
seniorrådgiver

Brevet er godkjent elektronisk og har derfor ingen signatur.

Mottakerliste

Fremskrittspartiets stortingsgruppe
Arbeiderpartiets stortingsgruppe
Venstres stortingsgruppe
Senterpartiets stortingsgruppe
Høyres stortingsgruppe
Sosialistisk venstrepartis stortingsgruppe
Kristelig Folkepartis stortingsgruppe (Krf)
Miljøpartiet De Grønnes stortingsgruppe
Rødts stortingsgruppe
Pasientfokus stortingsgruppe

¹⁰ Politiet.no. URL: <https://www.politiet.no/aktuelt-tall-og-fakta/aktuelt/nyheter/2024/01/31/bekymringsfull-utvikling-innen-ungdomskriminalitet/>

¹¹ Se Grunnloven § 104 og FNs barnekonvensjon artikkel 3 og 12

Torggata 2-4,
0181 Oslo

post@barneombudet.no
+47 22 99 39 50

Postboks 8889 Youngstorget,
0028 Oslo

barneombudet.no
EHF/org.nr.: 971527765